

KÖZLEMÉNYEK

KASSAI ZSUZSANNA

Társadalmi átalakulás a Kárpát-medencében, ütközőpontokkal Soproni konferencia

2008. május 22–23-án „A társadalmi átalakulás történeti, kulturális beágyazottsága, ütközőpontjai a Kárpát-medencében a XXI. század elején” címmel konferenciát rendezett Sopronban a Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar Társadalomtudományi és Pszichológiai Intézete, valamint Társadalom- és Neveléstudományi Kutató Központja.

A konferencia témaválasztása igen aktuális. Egyrészt a kelet-európai posztkommunista országok, bár sok tekintetben eltérő élményekkel gazdagodtak 1989 után, mégis közös bennük az, hogy a társadalmi átalakulás a vártnál nagyobb nehézségekbe ütközik, sok konfliktussal terhelt, aminek gyökerei túlmutatnak a „szocialista perióduson.” Másrészt az EU-tagság vagy arra való törekvés olyan külső modernizációs „kényszer”, amely kulturális átalakulást is indukált, s ez szintén konfliktust erősítő tényezőként hat. A 2008 elején alakult kutatóközpont elsődleges célja a konferenciával az volt, hogy lehetőséget biztosítson a kutatók számára egymás munkáinak, kutatási témáinak és terveinek megismerésére, a szakmai együttműködés kialakítására.

A konferencia plenáris ülésekkel kezdődött, ezt szakmai vita követte. A déli sajtótájékoztató után szekcióülésekre került sor. Az elhangzott előadásokat konferenciakiadványban jelentetik meg. Az érdeklődők az előadások prezentációit megtekinthetik a Benedek Elek Pedagógiai Kar honlapján (<http://www.bpk.nyme.hu/index.php?id=11358>).

A nap folyamán elhangzott előadások közül néhányat, melyek mentén jelentősebb vita alakult ki, részletesebben ismertetek.

A program dr. Koncz Gábor¹ „Kultúra és gazdaság” című előadásával indult. Az előadó célja az volt, hogy tisztázza a címben szereplő fogalmakat és a köztük lévő szinergiahatást. Felhívta a figyelmet a kultúra tágabb és szűkebb értelmezésére. A társadalmi-gazdasági változások kulturális beágyazottsága a Kárpát-medencében különös jelentőséggel bír, mivel ebben a térségben a kulturális ütközőpontok sokasága alakult ki. Az előadás felkeltette a jelenlévők érdeklődését, a nap folyamán többen is hivatkoztak rá saját prezentációik során.

A világgazdaság globalizálódásának korában a különböző településtípusok azok, amelyek mentén a kulturális, társadalmi, gazdasági egyenlőtlenségek és az esélyegyenlőségi különbségek kiéleződnek. A Kárpát-medence országai éppúgy, mint az Európai Unió korábbi tagjai küzdenek ezekkel a nehézségekkel, napjainkban tehát egyre hangsúlyosabb szerepet kapnak a területi egyenlőtlenségek mérséklését szolgáló intézkedések. A települések közötti különbségek csökkentésében fontos tényező a helyi intézményrendszer állapota. Ehhez a témához szorosan kapcsolódott dr. Bíró A. Zoltánnak² „Iskolák a vidéki térségekben” című előadása.

Az előadó célja egyrészt a székelyföldi kutatások és vidékfejlesztési feladatok bemutatása volt, másrészt közös kutatási téma keresése. Feltárta a kedvezőtlen székelyföldi tapasztalatokat, amelyek a rurális térségekben működő iskolák fenntartásának és a gazdasági-társadalmi hatékonyságnak a kérdését érintik. Erdélyi példák segítségével megerősítette azt a sokat hangoztatott felfogást is, hogy az iskolák bezárásával a települések elveszítik az utolsó kultúrákövetítő, közösségformáló intézményüket, aminek hosszú távú negatív következményei vannak. Bíró A. Zoltán bemutatta a

¹ A Magyar Kultúra Alapítvány igazgatója.

² A csíkszeredai Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Műszaki és Társadalomtudományi Kar dékánja.

probléma „kezelésének” különböző, sokszor ellentmondásos módjait is. Romániában a kormányzati intézkedésekre jellemzőek az úgynevezett „hullámkezdeményezések”. Míg az egyik hullámban még a vidéki iskolák megszüntetését, a diákok iskolabusszal történő utaztatását, addig a következő időszakban már a falusi iskolák felújítását, fejlesztését támogatja a kormány.

Az előadó részletesebben foglalkozott a vidék átértékelődésének folyamatával is. Igaz, ma még sok vidéki térségben okoz problémát például a perifériális területek elnéptelenedése, az alapvető szolgáltatások elérhetősége és a munkalehetőségek hiánya, ugyanakkor napjainkban a „hely” átértékelődik a kommunikációs technológiák fejlődése révén, és a fogyasztás is átalakul. A nagyvárosok lakossága egyre nagyobb létszámban költözik vidékre, elsősorban az agglomerációkba. Az előadó szerint megjelent annak az esélye, hogy az emberek vidéken ne vidéki módon éljenek, ne legyenek arra kényszerítve, hogy leértékelt helyen folytatott leértékelt tevékenységként éljék életüket.

Bíró A. Zoltán felvázolt néhány kutatási lehetőséget is:

- a „másság” jeleinek értelmezése a vidéki térségben;
- a „nem vidéki módon való élés” társadalmasulásának esélyei, jelei;
- az iskola szerepe a fentiekben.

Az említett kutatási témákhoz még bárki csatlakozhat. Az előadó egyrészt fontosnak tartja, hogy a kutatás során rögzítsék az intézmények tényleges oktatási és egyéb funkcióit, és felmérjék a fejlesztési potenciálokat. Másrészt, mivel a fejlett országokban csak az emberi erőforrás fejlesztésével megy végbe számottevő fejlődés, érdemes megvizsgálni a vidéki humán erőforrás helyzetét, például az ambíciókat, a végzettséget.

Dr. Ritter Krisztián³ ugyanerre a következtetésre jutott a „Hátrányos helyzetű vidéki kistérségek humán erőforrása mint a helyi fejlesztéseket befolyásoló tényező” című előadásában. Az előadó egyetértett Bíró A. Zoltánnal abban, hogy a fejlesztések legnagyobb gátját a humán tényezők állapotában meglévő hátrányok jelentik. Előadásában saját kutatási eredményeiről számolt be. Kutatásának célja hazánk agrárfoglalkoztatási válság sújtotta vidéki területei erőforráskészletének feltérképezése.

Először bemutatta azokat a kistérségeket, amelyeket a rendszerváltás a mezőgazdasági munkaerő szempontjából a legkedvezőtlenebbnél érintett. Háromféle szempont (1. mezőgazdasági foglalkozásúak arányának csökkenése, 2. a mezőgazdaságból adott évben kiszorult, regisztrált munkanélküliek aránya, 3. a tartós mezőgazdasági munkanélküliek aránya) összevetésével határozta le az „agrárfoglalkoztatási válsággal küzdő területeket”.

Ezt követően a mezőgazdasági munkanélküliség és a területi egyenlőtlenség közötti összefüggést ismertette. A legnagyobb magyarázóerővel bíró változó az iskolai végzettség volt. Megállapította, hogy az érintett települések humán erőforrása a jelenlegi állapotában nem előnyös erőforrást jelent, hanem inkább terhet ró az adott területekre. Hozzátette, hogy a jellemzően alacsony képzettségi szint megnehezíti a mezőgazdasági munkaerőpiacról kiszoruló emberek más ágazatokban való elhelyezkedését.

Dr. Kulcsár László⁴ „A multikulturalitás szociológiai, történeti dimenziói” címmel tartott plenáris előadást. A konferencia alapvető érdeklődési területére, a Kárpát-medencére utalva kifejtette, hogy az évezredek óta a legkülönbözőbb kultúrák egymásra hatásának és összeütközésének terepe. A multikulturalitás tehát nem új jelenség, hanem jelentős mozgatórugója az emberiség fejlődésének. Ma is sokan kutatják ezt a kérdéskört, mégis nagy a fogalmi zavar, ezért Kulcsár László előadása bevezetésében igyekezett eloszlatni a multikulturalitás fogalmával kapcsolatos bizonytalanságokat, egyszerűsítéseket.

³ A Szent István Egyetem adjunktusa.

⁴ A Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar Társadalom- és Neveléstudományi Kutatóközpont igazgatója.

Kifejtette, hogy a multikulturalitás egyrészt az etnikai, nyelvi, nemzeti kultúrák egymásmellettiisége, másrészt a nemek, vallások, társadalmi csoportok, helyzetek kulturális egymásmellettiisége.

A hallgatóság megismerte a multikulturalitás dinamikus felfogását is, például az „olvasztótégely” és a kanadai „mozaik” koncepciót. Kanadát egyébként a multikulturalitás „stréber” államának nevezte az előadó, ahol már 1988-ban elfogadták a multikulturalitás-törvényt, amely szerint minden kanadai állampolgár teljes és egyenlő résztvevője a kanadai társadalomnak. A multikulturalitás-koncepciók elsősorban a tekintetben térnek el egymástól, hogy az állam mennyire erőlteti, hogy az adott kultúra hasonuljon az ország tradicionális értékeihez, domináns kultúrájához. A multikulturalitás kanadai felfogása szerint nem kell mindenkinek hasonulnia egy elképzelt domináns kultúrához. A különböző kultúrák mozaikjelei egy kulturális összképnek, amelyben minden darabnak létjogosultsága, funkciója van. Az amerikai (USA) „olvasztótégely” koncepció egyfajta igazodást kíván meg a domináns kultúrához. A két említett megközelítés szélső pontjai között helyezkedik el az európai „diverzitás” koncepció.

Az előadó – Koncz Gáborhoz hasonlóan – a kultúra komplexitását emelte ki. Foglalkozott a társadalompolitika és a multikulturalitás kapcsolatával és a multikulturális társadalmakban tapasztalható megoldásaival, így megemlítette a szegregációt, az integráció és az asszimiláció jelenségét, folyamatait. Néhány kutatási lehetőséget is felvázolt:

- a kultúrák és közösségek diverzitásának alakulása;
- a multikulturalitás mint a társadalmi egyenlőtlenségek egyik magyarázófaktora;
- a kultúrák közötti együttműködés akadályai;
- tradíciók és innovációk az eltérő kultúrákban;
- az előítéletek és diszkriminációk történeti és strukturális dimenziói;
- a domináns kultúra stratégiái;
- a multikulturalitás és interkulturalitás vizsgálatának szociológiai módszerei.

A konferenciát eredményesnek értékelték a résztvevők és a rendezők is. Kiváló lehetőséget biztosított tapasztalatcserére, szakmai kapcsolatépítésre, kutatási együttműködés megalapozására. A rendezvény nyomán három kutatócsoport jött létre: 1. Bíró A. Zoltán vezetésével megalakult kutatócsoport tagjai a vidéki iskolák helyzetét vizsgálják a hátrányos térségekben. 2. Neveléstudományi, neveléstörténeti kutatócsoport alakult, amelynek kaposvári, soproni és pécsi tagjai vannak. 3. Szervezi első találkozóját a szintén megalakult gender kutatócsoport. A kutatócsoportokhoz való csatlakozás nyitott, és új kutatócsoportok alakítása is van lehetőség. A konferenciáról további információ kérhető Szikra Andreától a kutatóközpont munkatársától (szikra.andrea@bpk.nyme.hu).